

REKOMENDACJE

W ZAKRESIE BUDOWANIA
PRZYJAZNEGO ŚRODOWISKA
SZKOLNEGO. PRZYJAZNA SZKOŁA.

WSPÓŁCZESNE ŚRODKI, FORMY I NARZĘDZIA
KOMUNIKACJI SPRZYJAJĄCE WSPÓŁPRACY
I OTWARTYM RELACJOM POMIĘDZY
SZKOŁĄ-UCZNIEM-RODZICEM

IZABELA MEYZA

Rekomendacje powstały w ramach projektu: **Edukacja to relacje. Współpraca Lublina i Reykjavíku na rzecz edukacji**, który korzysta z dofinansowania o wartości ok. 101 000 EUR (85% grantu) otrzymanego od Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w ramach Funduszy EOG.

Celem projektu jest wzmocnienie wiedzy, kompetencji i doświadczenia kadry szkolnej w budowaniu przyjaznego środowiska w szkole oraz wzmocnianie kompetencji społecznych.

SPIS TREŚCI

Dlaczego komunikacja w szkole jest ważna?.....	4
Co pokazała diagnoza?	4
Potrzeby uczniów, nauczycieli i rodziców.....	4
Rodzice	4
Nauczyciele i nauczycielki	4
Uczniowie i uczennice.....	5
Dobre praktyki z Islandii	6
Rekomendacje dotyczące praktyk komunikacyjnych	7
I Praktyki komunikacyjne w codziennym funkcjonowaniu nauczycieli i nauczycielek	7
Rekomendacja 1: Życzliwa i konstruktywna komunikacja w obrębie grona pedagogicznego	7
Rekomendacja 2: Zebrania rady pedagogicznej jako ważne narzędzie w kształtowaniu komunikacji między nauczycielami i dyrekcją	10
Rekomendacja 3: Więcej wsparcia w pracy pedagogicznej	12
II Komunikacja z rodzicami	13
Rekomendacja 1: Wypracowanie kontraktu dotyczącego komunikacji wychowawcy z rodzicami w momencie przyjmowania wychowawstwa lub na początku roku	13
Rekomendacja 2: Spotkania wychowawcy z rodzicami.....	14
Rekomendacja 3: Wpływ rodziców na życie szkoły	16
III Jak sobie radzić w trudnych sytuacjach komunikacyjnych?	17
Rekomendacja 1: Procedury szkolne w trudnych sytuacjach	17
Rekomendacja 2: Wypracowanie sposobów rozwiązywania konfliktów	18
IV Wspieranie kompetencji komunikacyjnych uczniów i uczennic.....	18
Rekomendacja 1: Pierwszym krokiem uczenia dzieci kompetencji komunikacyjnych jest opanowanie ich przez dorosłych	18
Rekomendacja 2: Potrzeba przestrzeni na pełną zaufania, nieoceniającą rozmowę między uczniami a wychowawcą	19
Rekomendacja 2: Warsztaty integracyjne/komunikacyjne dla klas na początku roku szkolnego..	21
Rekomendacja 4: Partycypacja uczniów i uczennic w podejmowaniu niektórych szkolnych decyzji	21
Rekomendacja 5: Rozwiązywanie konfliktów rówieśniczych	22
Wnioski z warsztatów wdrażających rekomendacje.....	23
Wnioski z konferencji.....	23

DLACZEGO KOMUNIKACJA W SZKOLE JEST WAŻNA?

Komunikacja tworzy podwaliny pod dobre relacje – to, jak rozmawiamy ze sobą na co dzień, może budować silniejsze więzi i kształtować współodpowiedzialność za przestrzeń szkoły, ale może też oddalać ludzi od siebie, sprawiając, że rozwój uczniów i uczennic staje się utrudniony, a klimat w szkołach - niesprzyjający. Sposób, w jaki się ze sobą porozumiewamy, ma kolosalny wpływ na to, czy przebywanie w szkole jest przyjemne zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych.

Praktyki komunikacyjne obejmują zarówno umiejętność porozumiewania się na co dzień pomiędzy różnymi grupami tworzącymi społeczność szkolną, ale także radzenie sobie z trudnymi sytuacjami: prowadzenie rozmów w sytuacjach konfliktowych, umiejętność reagowania w momentach, kiedy pojawiają się intensywne emocje i dbanie o wypracowywanie rozwiązań, które odpowiadają wszystkim zaangażowanym osobom.

Dokument opisuje praktyki, które mogą być pomocne w kształtowaniu dobrej komunikacji między wszystkimi grupami tworzącymi społeczność szkolną.

CO POKAZAŁA DIAGNOZA?

Badając praktyki komunikacyjne w polskich szkołach oraz przyglądając się rozwiązaniom islandzkim, brałam pod uwagę potrzeby wszystkich grup zaangażowanych w tworzenie szkoły, czyli nauczycielek i nauczycieli, rodziców oraz uczniów i uczennic. We współpracy z nauczycielkami – Jolantą Sobkowicz, Judytą Malec, Małgorzatą Mańko – Puderecką, Barbarą Cegłowską i Jolantą Brzozowską – w szkołach zostały przeprowadzone ankiety. Dzięki nim udało się lepiej poznać potrzeby wszystkich grup.

POTRZEBY UCZNIÓW, NAUCZYCIELI I RODZICÓW

RODZICE

Sporo rodziców ma satysfakcjonujący kontakt ze szkołą (szczególnie w starszych klasach). Niektórzy wskazywali na potrzebę poprawy komunikacji z nauczycielami i zwiększenie jej intensywności – dotyczy to w szczególności młodszych klas. Dla rodziców ważne jest, żeby kontakt ze szkołą był systematyczny i dawał orientację dotyczącą postępów i wyzwań związanych z funkcjonowaniem ich dzieci. Podkreślają, że istotny jest dla nich bezpośredni dostęp do nauczycieli. Rodzice oczekują także konkretnej i przekazywanej na bieżąco informacji o swoim dziecku.

Podkreślają także rolę otwartej rozmowy o potrzebach ucznia. Niektórzy obawiają się, że szczerze opowiedzenie o problemach czy wyzwaniach wychowawczych, z jakimi się borykają, zostanie wykorzystane przeciwko uczniom. Duża część rodziców mówi o potrzebie bezpiecznej rozmowy opartej na zaufaniu i poufności.

NAUCZYCIELE I NAUCZYCIELKI

Nauczyciele zwracają uwagę na potrzebę zwiększenia umiejętności prowadzenia rozmów z rodzicami, szczególnie w trudnych sytuacjach. Ważna jest dla nich asertywność, rozumiana jako umiejętność wyznaczania granic i otwartego mówienia o tym, co dla nich ważne – dotyczy to zarówno relacji z rodzicami, jak i z dyrekcją. Zależy im na poprawie w kwestii ustalania zasad komunikacyjnych i szanowaniu ich godzin dostępności.

Nauczyciele mówią też o roli zaufania w kontakcie z rodzicami. Ważne jest dla nich, żeby rodzice zobaczyli i zrozumieli, że praca oparta na wspieraniu uczniów w rozwoju i opiekowaniu się nie tylko ich rozwojem intelektualnym, ale także dobrostanem emocjonalnym, nie jest łatwa.

Nauczycielom i nauczycielkom brakuje też szczerzej wymiany opinii w ramach rady pedagogicznej. Wielu zwraca uwagę na chęć poprawy relacji wewnątrz grona nauczycielskiego, które powinno być oparte na wzajemnym wspieraniu się, a nie rywalizacji czy osądzaniu.

Osobnym zagadnieniem jest chęć poprawy relacji z dyrekcją. Nauczyciele mówią o strachu dotyczącym wyrażania własnego zdania oraz o potrzebie otwartej i bezpiecznej komunikacji, która skupiłaby się na wspólnym radzeniu sobie z wyzwaniami, a nie szukaniu winnych czy osądzaniu.

Szczególnie dużo miejsca w ankietach poświęcono zebraniom rady pedagogicznej, które często nie odpowiadają na potrzeby nauczycieli i nauczycielek, bo są zapowiadane z krótkim wyprzedzeniem, dotyczą mało ważnych kwestii i kojarzone są z małym zaangażowaniem (część nauczycieli sprawdza kartkówki lub nie skupia się na temacie zebrania).

UCZNIOWIE I UCZENNICE

Spora część uczniów i uczennic z młodszych klas jest zadowolona z jakości komunikacji zarówno z rówieśnikami, jak i z nauczycielem. Starsi uczniowie we wszystkich szkołach zwrócili uwagę na wagę rozmowy z nauczycielkami o ważnych dla nich sprawach. Wielu z nich mówiło o potrzebie bycia zrozumianym, wysłuchania. Ich zdaniem ważny jest czas na swobodną rozmowę z wychowawcą, skupioną nie na bieżących sprawach dydaktycznych, ale na tym, czym żyją młodzi. Uczniowie i uczennice mówią, że chcą budować relacje z dorosłymi nie tylko podczas lekcji. Zwracają uwagę, że rozmowa z dorosłym w niektórych szkołach traktowana jest jako kara („pójdiesz na dywanik”).

Ważna dla nich jest integracja w klasach i umiejętność rozwiązywania konfliktów, oparta nie na arbitralnym wymierzaniu kar, ale na zrozumieniu wszystkich zaangażowanych stron i szacunku do osób. Uczniowie mówią też, że chcieliby w szkołach więcej czasu na budowanie nieformalnych relacji, na zabawę, wycieczki czy działania integracyjne.

Niektórzy wskazują na potrzebę większej partycypacji w podejmowaniu szkolnych decyzji i bycie traktowanym z szacunkiem przez dorosłych.

DOBRE PRAKTYKI Z ISLANDII

- **Nauczyciel/ka nigdy nie jest sam/a**

Islandzkie szkoły wypracowały system wsparcia, który pozwala nauczycielom i nauczycielkom efektywnie oraz z troską o siebie i uczniów rozwiązywać szkolne problemy. Podstawą działania w trudnych sytuacjach jest analiza sytuacji w gronie pedagogicznym. Nauczyciele i nauczycielki omawiają wyzwania wychowawcze podczas spotkań Rady Pedagogicznej. Mogą także liczyć na pomoc ekspertów z instytucji nazywanej *Miðstöðvar*. Można w niej uzyskać dostęp do szerokiej gamy usług socjalnych, edukacyjnych oraz porad i wsparcia. Pracownicy tej instytucji regularnie odwiedzają szkoły. Nauczyciele mogą się do nich zgłaszać, żeby porozmawiać o wyzwaniach wychowawczych. W razie potrzeby pracownicy *Miðstöðvar* mogą poprowadzić lekcję w klasie na dany temat (np. cyberprzemocy) lub wspólnie z nauczycielami opracować plan działania. Do instytucji mogą się także zgłaszać rodzice, kiedy mają wątpliwości wychowawcze.

- **Demokracja to fundament, na którym zbudowana jest szkoła**

Decyzje dotyczące funkcjonowania szkoły podejmowane są demokratycznie przez nauczycieli i nauczycielki pracujących w szkole. Niektóre decyzje administracyjne dyrektor/ka szkoły podejmuje wspólnie z pracownikami urzędów gminy. Wszystkie ważne zmiany związane z funkcjonowaniem placówki (np. remonty, zmiana menu w stołówce) konsultowane są także z uczniami i uczennicami. Rodzice są włączeni w działania szkoły w ramach stowarzyszenia rodziców, które znajduje się przy każdej szkole. Kilka razy w roku zbiera się rada szkoły, w której skład wchodzi przedstawiciele nauczycieli, rodziców i uczniów.

- **Zdanie uczniów i uczennic naprawdę się liczy**

Dzień w szkole w młodszych klasach kilka razy w tygodniu zaczyna się od krótkiej rozmowy nauczycielki z uczniami i uczennicami. Każde dziecko może się wtedy podzielić tym, co dla niego ważne lub po prostu powiedzieć klasie coś o sobie. Uczniowie mogą też zgłaszać tematy, o których są rozmawiać.

W niektórych szkołach uczniowie mogą wrzucać tematy do rozmowy do specjalnej skrzynki, która znajduje się w klasie lub bibliotece. Pomysły te są zbierane przez samorząd uczniowski, który o nich dyskutuje, a następnie podejmuje decyzje z nim związane i przekazuje je nauczycielom. Zdanie uczniów i uczennic jest brane pod uwagę przy wypracowywaniu wielu rozwiązań dotyczących życia szkoły.

- **W kontakcie z rodzicami najważniejsze jest zaufanie**

Nauczycielki i nauczyciele starają się zbudować zaufanie rodziców. Jeśli zostanie ono nadwyrężone, robimy wszystko, żeby je odbudować – mówią. Budowaniu relacji z rodzicami służą odbywane spotkania indywidualne, podczas których omawiane są sprawy związane z funkcjonowaniem dziecka w szkole. Uczestniczą w nich nauczyciele, rodzice oraz dziecko.

W szkołach funkcjonują też stowarzyszenia rodziców zwane *Foreldrafélag skólans* (odpowiednik naszych rad rodziców), w ramach których mogą oni inicjować własne działania lub rozmawiać o ważnych szkolnych kwestiach.

- **W trudnych sytuacjach dbamy o relacje, zamiast szukać racji**

Kiedy uczniowie doświadczają konfliktu, nauczyciel nie daje gotowych rozwiązań ani tym bardziej nie wymierza sprawiedliwości. Nauczyciele podkreślają, że w trudnych sytuacjach ważne jest wysłuchanie wszystkich zaangażowanych osób i zadawanie pytań, a nie dawanie kar czy wyrokowanie, który z uczniów ma rację. Zazwyczaj nauczyciel stara się poznać sprawę z różnych perspektyw i pozostawić uczniom znalezienie satysfakcjonujących rozwiązań. Kiedy sytuacja jest wyjątkowo trudna lub ujawnia głębsze problemy wychowawcze, zwraca się o wsparcie w jej rozwiązaniu do innych nauczycieli lub instytucji wspierającej.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE PRAKTYK KOMUNIKACYJNYCH

I PRAKTYKI KOMUNIKACYJNE W CODZIENNYM FUNKCJONOWANIU NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELEK

Codziennie praktyki komunikacyjne organizują relacje wewnątrz rady pedagogicznej. Istotnym ich elementem jest system wsparcia, który może służyć nauczycielom i nauczycielkom radzić sobie z wyzwaniami pedagogicznymi. Ważne jest też wzmocnienie kompetencji komunikacyjnych, które pomogą rozmawiać w konstruktywny sposób.

REKOMENDACJA 1: ŻYCZLIWA I KONSTRUKTYWNA KOMUNIKACJA W OBRĘBIE GRONA PEDAGOGICZNEGO

Informacja zwrotna służy ludziom do rozwoju. W polskich szkołach nie jest ona normą. Zazwyczaj przekazywana jest od osób zarządzających placówką w kierunku nauczycieli i nauczycielek w formie wskazówek lub nakazów. Rzadko kiedy nauczyciele spotykają się z doceniającą informacją zwrotną.

Odpowiedź na tę potrzebę konstruktywnej komunikacji może kształtowanie nawyków związanych z dawaniem i słyszeniem konstruktywnej informacji zwrotnej – nie tylko od dyrekcji w kierunku nauczycieli, ale też w drugą stronę.

Zasady dobrej informacji zwrotnej:

- dotyczy konkretów (mówi o konkretnym zachowaniu, sytuacji, słowach)
- jest przekazywana z szacunkiem
- jest dawana w odpowiednim miejscu i czasie (nie w biegu czy na krótkiej przerwie)

- informuje, dlaczego sprawa jest ważna (wyrażenie potrzeb)
  - polega na otwartym wyrażeniu próśb w kierunku osoby, której jest dawana
- (co konkretnie można zrobić, żeby poprawić sytuację?)

[dobra praktyka 1] Docenianie

Nauczyciele i nauczycielki zwracają uwagę, że zazwyczaj komunikaty na temat swojej pracy, które dostają od przełożonych, dotyczą trudności. Tymczasem niezwykle wzmacniającą praktyką komunikacyjną jest docenianie. Polega ono na przekazywaniu informacji zwrotnej w sytuacji, kiedy widzimy, że czyjeś działania w pozytywny sposób wpływają na rzeczywistość. Docenianie można praktykować na co dzień i wyrażać je w każdej chwili, kiedy widzimy, że czyjeś zachowanie odnosi dobre efekty.

[dobra praktyka 2] Kluczowa rola dyrektora placówki w tworzeniu kultury komunikacji

Osoby zarządzające instytucją mają kluczową rolę w tworzeniu kultury komunikacji, także przez jej modelowanie. Dlatego kluczowe jest, żeby dyrektorzy i dyrektorki komunikowali się z pracownikami szkoły i rodzicami w sposób konstruktywny, z poszanowaniem zasad informacji zwrotnej.

Jedną z najważniejszych umiejętności komunikacyjnych związanych z zarządzaniem zespołem, jest słuchanie. Dzięki uważnemu słuchaniu tego, czym żyją nauczyciele i uczniowie, dyrektor zyskuje wiedzę dotyczącą problemów, z jakimi się borykają oraz ich mocnych stron, umożliwia wprowadzanie zmian i dbanie o potrzeby szkolnej społeczności.

[dobra praktyka 3] Zbieranie informacji zwrotnej od nauczycieli i nauczycielek

Informacja zwrotna daje wgląd w to, jak osoby tworzące społeczność szkolną widzą szkołę. Ważne jest, żeby była przekazywana nie tylko przez osoby zarządzające placówką w kierunku pracowników i pracowniczek, ale także aby nauczyciele i nauczycielki mogli powiedzieć o swoich potrzebach i oczekiwaniach w szkole. Dzięki **zbieraniu informacji zwrotnej** szkoła może stać się miejscem, które odpowiada na potrzeby zarówno dyrekcji, jak i pracowników i pracowniczek. Informację zwrotną można zbierać w formie anonimowej, ale najlepiej zrobić to w formie warsztatowej, np. podczas zebrania rady pedagogicznej, proponując nauczycielom pracę w grupach lub indywidualną nad określonymi pytaniami.

Jeśli jesteś dyrektorem i chcesz zacząć zbierać informację zwrotną od nauczycieli i nauczycielek, nie musisz zadawać wielu pytań, żeby dowiedzieć się, co jest ważne. Liczy się szczerza intencja i chęć usłyszenia, które warto pokazać. Możesz zacząć od dwóch kwestii:

- Co sprawia, że czuję się dobrze w naszej szkole?
- Czego potrzebuję więcej/mniej, żeby lepiej pracować?

[dobra praktyka 4] Stworzenie w szkole learning community, czyli ciągle rozwijanie umiejętności komunikacji, m.in. asertywnego wyrażania swojego zdania, słuchania wypowiedzi innych oraz dawania i przyjmowania informacji zwrotnej

Umiejętność konstruktywnej komunikacji można rozwijać zarówno przez warsztaty, jak i przez codzienną praktykę. Jedynym z pomysłów rozwoju na kulturę komunikacji w szkole jest wspólne praktykowanie przydatnych metod komunikacyjnych i namysł nad tym, jak można je wdrażać także w komunikacji z uczniami i uczennicami. Nauczyciele islandzcy praktykują dzielenie się i naukę nowych umiejętności w ramach **learning community**, czyli społeczności osób posiadającej wspólne cele edukacyjnej i nastawionej na rozwój. Najpierw koncepcje omawiane są w gronie nauczycieli i – jeśli zdobędą aprobatę grona pedagogicznego – wdrażane są w szkole, także w kontakcie z uczniami.

Jedną z umiejętności, którą – jak pokazała diagnoza – chcieliby rozwinąć polscy nauczyciele, jest asertywne wyrażanie swojego zdania. Dobrym pomysłem jest wspólny namysł nad tym, czym jest asertywność, co oznacza dla poszczególnych osób i jak nauczyciele mogą się wspierać w asertywnej komunikacji z rodzicami i uczniami. Możecie się nad tym zastanowić podczas rozmowy w gronie pedagogicznym. Taki namysł można wesprzeć, organizując także warsztat z ekspertami z zewnątrz. Kolejnym krokiem może być przełożenie refleksji i zdobytych umiejętności na pracę pedagogiczną (np. warsztaty z asertywności dla uczniów, rozmowa o tym temacie podczas lekcji wychowawczych itp.).

Warto zacząć wdrażanie zmiany związanej z komunikacją od **wyboru kwestii, która jest ważna w Waszej szkole**: może będzie to asertywność, konstruktywne rozwiązywanie konfliktów albo umiejętność słuchania?

Porozumienie bez Przemocy

Metodą komunikacji, którą wdrażają niektóre szkoły jest Porozumienie bez przemocy (Nonviolent Communication). To coraz bardziej rozpowszechniona w szkołach i firmach metoda komunikacji. Jej sednem jest **zrozumienie potrzeb** wszystkich stron zaangażowanych w komunikację.

Marshall Rosenberg, amerykański psycholog i mediator oraz twórca metody Porozumienia bez przemocy zauważył, że często na przeszkodzie do porozumienia z drugim człowiekiem stoi język, jakiego używamy. Oskarżenia, obwinianie czy przyklejanie

etykiet nie sprzyjają porozumieniu, bo młodzi ludzie, słysząc je, zamykają uszy na to, co my, dorośli mamy do powiedzenia. Rosenberg proponuje zmienić sposób komunikacji na taki, który pozwala usłyszeć potrzeby.

Podstawą tego podejścia jest przekonanie, że kiedy ludzie nie zgadzają się ze sobą, trudno im się porozumieć na poziomie opinii czy interpretacji, bo zwyczajnie każdy i każda z nas ma różny punkt widzenia. Dlatego warto skierować uwagę na potrzeby i wartości, czyli zadać sobie pytania: „Jakie znaczenie ma dana czynność dla tej osoby? Dlaczego jest dla niej ważna?”. Potrzeby według Rosenberga stanowią klucz do porozumienia, bo o ile różnymi się od innych

ludzi poglądami albo tym, co uważamy za słuszne bądź nie, potrzeby wszyscy mamy takie same – niezależnie od wieku, kultury, w której żyjemy, wykonywanego zawodu czy światopoglądu. Niech za przykład posłuży nam internet: nawet jeśli Ty i Twoi uczniowie różnicie się w ocenie tego, czy internet to wartościowe miejsce do spędzania wolnego czasu, to na pewno wszyscy rozumiecie, czym są potrzeby rozrywki czy kontaktu, które dzięki internetowi można realizować. Różnić się możecie natomiast co do przekonania, że internet jest dobrym miejscem dla zaspokojenia tych potrzeb. Zamiast więc wskazywać uczniom i uczennicom lub współpracownikom, co robią źle, Rosenberg proponuje zacząć od uznania, że każda ze stron patrzy na sytuację z innej perspektywy, a następnie zaakceptować, że żadna z tych perspektyw nie jest gorsza czy lepsza od drugiej. Są one równie ważne, bo stoją za nimi równie ważne uczucia i potrzeby, które domagają się realizacji. „Wielokrotnie – pisze Rosenberg – przekonywałem się, że kiedy ludzie zaczynają mówić o tym, czego potrzebują, zamiast nawzajem wytykać sobie błędy, dużo łatwiej jest zaspokoić potrzeby wszystkich zainteresowanych” (M. Rosenberg, Porozumienie bez przemocy. O języku serca, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014, s. 68).

Marshall Rosenberg proponuje oprzeć komunikację na [czterech krokach](#):

1. Obserwacje (bez interpretacji i ocen, jasne wyrażenie tego, co się wydarzyło)
2. Uczucia (informacja o tym, co czujemy, kiedy obserwujemy zachowanie lub słyszymy słowa innych)
3. Potrzeby (powiedzenie o tym, jakie ważne dla nas potrzeby zostały zaspokojone lub niezaspokojone przez inną osobę)
4. Prośby (konkretny komunikat lub pytanie, które pozwala nam zadbać o potrzeby).

Na podstawie: Marshall Rosenberg, Porozumienie bez przemocy. O języku serca, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014

REKOMENDACJA 2: ZEBRANIA RADY PEDAGOGICZNEJ JAKO WAŻNE NARZĘDZIE W KSZTAŁTOWANIU KOMUNIKACJI MIĘDZY NAUCZYCIELAMI I DYREKCJĄ

Spotkania rady pedagogicznej to ważny moment w komunikacji między dyrekcją a nauczycielkami i nauczycielami. Warto przemyśleć zarówno ich temat, cel, jak i częstotliwość organizowania.

W szkołach islandzkich zebrania nauczycieli odbywają się regularnie. Każda osoba może zgłosić temat, na jaki chce rozmawiać na takim spotkaniu. Często omawiane są tam bieżące kwestie związane z funkcjonowaniem szkoły lub koncepcje pedagogiczne. Zebrania to przestrzeń do wymiany refleksji, doświadczeń i wspólnym namysłem nad innowacjami, które szkoła chce wprowadzić.

[dobra praktyka 1] Co brać pod uwagę, organizując zebrania rady pedagogicznej?

Jeśli planujesz spotkanie rady pedagogicznej w swojej szkole, zastanów się nad następującymi kwestiami:

- cel spotkania

Po co spotkanie jest realizowane? Czy grupa ma coś wypracować, czegoś się nauczyć? Czy są to treści, które można przekazać mailową?

- forma spotkania

Jak sprawić, żeby forma była przyjazna dla nauczycieli? Jak długo potrwa spotkanie?

- zaangażowanie

Problemem na wielu zebraniach rady pedagogicznej jest brak zaangażowania nauczycieli. Jednym z pomysłów na zwiększenie zaangażowania jest wspólne ustalenie zasad (np. punktualność, aktywność). Pomóc może także ciekawa forma.

Pomysłem na zwiększenie zaangażowania jest także zmiana osób prowadzących. Nie zawsze spotkanie musi prowadzić dyrektor. Oddanie sprawczości w ręce nauczycieli i nauczycielek jest pomysłem na urozmaicenie spotkań i oddanie odpowiedzialności nauczycielom.

- jakie potrzeby zaspokaja spotkanie?

Warto tu pomyśleć zarówno o potrzebach dyrektora (np. przekazanie konkretnych informacji czy umiejętności), ale też nauczycieli (rozwój, współpraca, integracja itp.). Czy rady szkoleniowe odpowiadają na realne potrzeby rozwojowe nauczycieli i nauczycielek? Czy forma ich prowadzenia jest wystarczająco ciekawa? Jeżeli potrzeby osób uczestniczących są brane pod uwagę, zazwyczaj chętniej uczestniczą one w spotkaniu.

[dobra praktyka 2] Zebrania jako odpowiedź na realne potrzeby nauczycieli i dyrekcji

Wielu nauczycieli zwraca uwagę, że szkoleniowe rady pedagogiczne niewystarczająco odpowiadają na ich potrzebę rozwoju i zdobywania nowych umiejętności. Nauczyciele odczuwają potrzebę samodzielnego poszukiwania szkoleń

dopasowanych do ich potrzeb (np. dotyczących nowych metod nauczania lub wzmocnienia kompetencji miękkich, innowacji w edukacji). Zwracają uwagę na potrzebę większej elastyczności w wyborze form doszkalania i możliwość korzystania nie tylko z warsztatów, ale np. kursów online, zakupu książek lub innych form rozwijających ich umiejętności.

W szkołach islandzkich nauczyciele, którzy korzystają z zewnętrznych szkoleń lub rozwijają swoje pedagogiczne zainteresowania poza szkołą, dzielą się zdobytą wiedzą z gronem pedagogicznym podczas cotygodniowych spotkań. Pomysłem może być zorganizowanie inspiracyjnego spotkania rady pedagogicznej, podczas której wybrani nauczyciele mogą opowiedzieć innym o odbytych przez siebie szkoleniach lub innych formach rozwojowych.

REKOMENDACJA 3: WIĘCEJ WSPARCIA W PRACY PEDAGOGICZNEJ

Osoby wykonujące zawody, których sednem jest wspieranie ludzi w rozwoju i trudnych sytuacjach (terapeuci, trenerzy, pracownicy socjalni) mogą liczyć na wsparcie superwizyjne. Tymczasem nauczyciele, choć ich praca jest równie wyczerpująca, rzadko mają możliwość uzyskania wsparcia w postaci nieoceniającej rozmowy, która pozwoliłaby spojrzeć ze świeżej perspektywy na ich pracę i pomóc w rozwiązaniu problemów albo przeciwdziałać wypaleniu. W polskich szkołach często nauczycieli i nauczycielki borykają się samotnie z problemami pedagogicznymi.

Jednym z pomysłów jest zorganizowanie zewnętrznego wsparcia – np. w postaci możliwości rozmowy z psychologiem czy zewnętrznym ekspertem, który mógłby wzmacniać nauczycieli.

W islandzkich szkołach organizowane są dyżury ekspertów (psychologów i pedagogów z zewnętrznej instytucji wspierającej). Eksperti w wybranym dniu przychodzą do szkoły, siadają w szkolnej kawiarni i czekają na kontakt ze strony nauczycielek i nauczycieli. Można się do nich zwrócić z dowolnym problemem pedagogicznym lub po prostu porozmawiać o wyzwaniach związanych z pracą.

[dobra praktyka 1] superwizje koleżeńskie i grupy wsparcia

Niektóre organizacje pozarządowe (np. Fundacja Szkoła z Klasą) organizują grupy wsparcia lub superwizje koleżeńskie, których celem jest wspieranie nauczycieli w ich codziennych wyzwaniach. Podczas takich spotkań nauczycielki mogą się podzielić tym, z czym się borykają, spojrzeć na sprawy z nowej perspektywy i poczuć wsparcie grupy. Takie spotkania można organizować także w obrębie szkoły. Jeżeli się na nie zdecydujecie, warto pamiętać o kilku zasadach.

Zasady grup wsparcia:

- tworzymy bezpieczną i poufną przestrzeń; nie wynosimy na zewnątrz historii i opowieści, którymi się dzielimy;

- nie musi być prowadzona przez psychologa, może być zorganizowana oddolnie przez grupę nauczycieli;
- podczas spotkań nie oceniamy tego, co mówią inni, nie dajemy rad, o ile nie zostaniemy o to poproszeni;
- w czasie spotkań rozmawiamy o wyzwaniach i problemach, osoby chętnie mają możliwość podzielenia się tym, co trudne i skorzystania z doświadczeń grupy w celu wypracowania optymalnych rozwiązań.

Przykładowa struktura spotkania grupy wsparcia:

1. Osoba chętna dzieli się swoim wyzwaniem.
2. Grupa zadaje pytania pogłębiające, próbując znaleźć przyczynę problemów i spojrzeć na niego z różnych perspektyw (np. Jak sytuacja jest widziana przez ucznia? Który moment był dla Ciebie szczególnie trudny i dlaczego?)
3. Osoby uczestniczące wspólnie szukają możliwych rozwiązań i sposób na poprawę sytuacji.
4. Osoba, która zgłaszała wyzwanie, dzieli się tym, które rekomendacje zabiera dla siebie.

II KOMUNIKACJA Z RODZICAMI

Rodzice, jako ważna część społeczności szkolnej, mają potrzebę utrzymywania kontaktu z nauczycielem i współpracy z nim w sprawach wychowawczych. Niektórzy rodzice oczekiwali intensywnego kontaktu z nauczycielami, nauczyciele natomiast – chcieliby zadbać o swoje granice i wytyczać jasne ramy kontaktu z rodzicami. Wypracowane przez szkołę praktyki komunikacyjne powinny brać pod uwagę potrzeby obu tych grup.

REKOMENDACJA 1: WYPRACOWANIE KONTRAKTU DOTYCZĄCEGO KOMUNIKACJI WYCHOWAWCY Z RODZICAMI W MOMENCIE PRZYJMOWANIA WYCHOWAWSTWA LUB NA POCZĄTKU ROKU

Zarówno nauczyciele, jak i rodzice, zwracają uwagę na potrzebę ustalenia jasnych ram komunikacji. Taki kontrakt powinien być inicjowany przez wychowawcę (na przykład na pierwszym zebraniu). Ważne jest, żeby brał pod uwagę zarówno potrzeby nauczycieli (np. czas na odpoczynek, określone godziny dostępności telefonicznej), jak i rodziców (przekazywane na bieżąco informacje o uczniu).

Warto pamiętać, że kontakt nauczycieli i rodziców powinien być systematyczny. Nie oznacza to stałej dostępności nauczyciela, wymaga jedynie określenia jej ram.

[dobra praktyka 1] Jak ustalić zasady komunikacji z rodzicami, które służą wszystkim?

Warto pamiętać, że jeśli zasady komunikacji zostaną ustalone wspólnie z rodzicami, a nie narzucone odgórnie przez nauczycieli, zwiększa się szansa ich przestrzegania. Z drugiej strony – w ich konstruowaniu ważne jest stawianie granic przez nauczycieli i refleksja dotycząca tego, na co chcą się zgodzić, a na co nie (kontakt wieczorami, w weekendy, kanały kontaktu itp.).

Tworząc zasady komunikacji z rodzicami, warto przemyśleć następujące kwestie:

- godziny dostępności nauczyciela
- informacje dotyczące komunikowania się w sytuacjach nagłych (czy możliwy jest kontakt wieczorny i jeśli tak to przez jaki kanał komunikacji)
- informację o kanałach komunikacji z nauczycielką (telefon, maile, dziennik elektroniczny) i trybie odpowiadania na nie – jeżeli nauczycielka nie chce odbierać telefonów w weekendy lub po określonej godzinie, dobrze jest to powiedzieć rodzicom
- informacje o formach kontaktu i ich częstotliwości, jakie przewiduje nauczyciel (np. zebrania – raz na semestr, spotkania indywidualne – raz na rok itp.)
- jasne zasady dotyczące komunikacji w sytuacjach trudnych – kto jest pierwszą osobą kontaktową i jakie procedury ma szkoła
- inne zasady, które zostaną zgłoszone i zaakceptowane przez nauczyciela i rodziców.

REKOMENDACJA 2: SPOTKANIA WYCHOWAWCY Z RODZICAMI

Wiele społeczności zajmuje się kwestią komunikacji dopiero wtedy, kiedy przestaje ona działać. Tymczasem warto wiedzieć, że budowanie dobrej komunikacji w momencie, kiedy nie ma konfliktów czy trudnych sytuacji, jest nie do przecenienia. Dobrze jest stawiać na integrację całej społeczności szkolnej i szukanie okazji do współpracy w sytuacjach mniej formalnych, ponieważ pomagają one tworzyć poczucie wspólnoty i sprzyjają budowaniu zaufania. To ostatnie z kolei ma bezpośrednie przełożenie na komunikację, szczególnie w sytuacjach trudnych: rozwiązywanie konfliktu polega przecież w dużej mierze na odbudowaniu zaufania i wiary w dobre intencje stron. Jeśli zaufanie ma solidne podstawy, znacznie ułatwia to wzajemne zobaczenie potrzeb i poszukanie konstruktywnych rozwiązań oraz przeciwdziałania szybkiemu zaognianiu.

[dobra praktyka 1] Zebrania z rodzicami

W sytuacji, kiedy **kontakt między rodzicami i nauczycielką jest systematyczny** dzięki takim narzędziom, jak dziennik elektroniczny czy maile, warto przemyśleć rzadsze organizowanie zebrań i zastanowienie się, na ile zebrania służące jedynie celom informacyjnym mają sens.

Czemu mają więc służyć zebrania z rodzicami? Ich charakter może być różny, np. integrujący grono rodziców, przekazujący szczególnie ważne informacje albo też edukacyjny. Zebrania można też wykorzystać w celu przekazania rodzicom wiedzy wychowawczej lub profilaktycznej.

! Warto pamiętać o kilku sprawach, które ułatwią komunikację z rodzicami podczas jego trwania:

- przed spotkaniem warto dobrze jest zaaranżować salę w taki sposób, który zapewni dobrą komunikację, np. w kręgu; nauczyciele zwracają uwagę, że zebranie, podczas którego rodzice siedzą w szkolnych ławkach może stanowić barierę komunikacyjną i sugerować nierówność ról

- zebranie powinny służyć nie tylko przekazywaniu informacji o trudnościach czy sprawach logistycznych, ale także docenianiu klasy i wskazywaniu dobrych stron dzieci

- warto przed spotkaniem określić czas jego trwania i informacje odnośnie poruszanych kwestii; można też zapytać rodziców, czy są jakieś kwestie, które oni chcieliby poruszyć – taka informacja uzyskana przed zebraniem pozwoli się nauczycielowi przygotować i lepiej oszacować czas trwania

- warto docenić obecność rodziców na zebraniu, zamiast skupiać się na nieobecności niektórych (ci, którzy przyszli, nie są temu winni)

- po zebraniu można rozesłać mailowo najważniejsze postanowienia/omawiane zagadnienia

Zebranie z rodzicami można wykorzystać jako szansę na edukację rodziców. Jeśli rodzice będą znali koncepcje komunikacyjne lub wychowawcze, które wprowadza szkoła, zyskujemy szansę na współpracę i spójność dotyczącą kwestii wychowawczych. Jeżeli nauczyciel wprowadza w klasie temat asertywności, warto zapoznać z nim rodziców. Jeżeli akurat rozmawiacie w klasie o konstruktywnej komunikacji w internecie, wykorzystaj [Poradnik dla rodzin](#) dotyczący świata online i przekaz go rodzicom lub zrób z nimi krótkie ćwiczenie wzbudzające refleksję co do korzystania z urządzeń cyfrowych.

[dobra praktyka 2] Indywidualne spotkania z rodzicami

Indywidualne spotkania z rodzicami to praktyka, którą propagują szkoły w Islandii. Zyskuje ona także na popularności w polskich placówkach edukacyjnych. Spotkania z rodzicami można odbywać raz lub dwa razy do roku (w zależności od możliwości nauczycielki). Dają one możliwość głębszego spojrzenia na sytuację ucznia z różnych perspektyw. Sprzyjają też budowaniu dobrych relacji, ponieważ nie mają jedynie charakteru interwencyjnego i nie skupiają się wyłącznie na trudnościach. Stanowią świetną okazję swobodnej rozmowy o postępach i wyzwaniach. Czasem praktykowane są też spotkania rodziców, nauczycieli i dziecka.

Dużą przeszkodą w otwartej komunikacji rodziców ze szkołą jest strach i pojawiające się pytania: „Czy ktoś przypadkiem nie wykorzysta tej informacji przeciwko mnie lub mojemu dziecku?”, dlatego w polskich szkołach dominuje kultura komunikowania się przy pomocy pism kierowanych do dyrekcji lub kuratorium. Jednocześnie okazuje się, że wiele osób tęskni za bezpośrednią komunikacją prowadzoną w bezpiecznych warunkach. Odpowiedzią na tę potrzebę mogą być właśnie **spotkania indywidualne**. Nauczyciele podkreślają, że idealnie byłoby prowadzić je w bezpiecznej i miłej przestrzeni, na przykład w osobnym pokoju.

W szkołach, które zdecydowały się na organizowanie tego typu spotkań, są one wysoko cenione przez rodziców, ponieważ sprzyjają budowaniu indywidualnej relacji i lepszemu poznaniu się, co przekłada się na lepsze rozumienie sytuacji dziecka oraz łatwiejszą współpracę w momentach interwencyjnych.

Nauczyciele islandzcy podkreślają ogromną rolę budowania zaufania w relacji z rodzicami. Warto jednak pamiętać, że przy otwieraniu szkoły dla rodziców, brać pod uwagę nie tylko potrzeby rodziców, ale też komfort pracy nauczycieli.

REKOMENDACJA 3: WPŁYW RODZICÓW NA ŻYCIE SZKOŁY

[dobra praktyka 1] Rada Rodziców i jej funkcjonowanie

Wielu rodziców w polskich szkołach niechętnie myśli o wejściu w skład Rady Rodziców. Niektórzy postrzegają to jako dodatkowy obowiązek. Rzeczywiście, funkcjonowanie w Radzie Rodziców wiąże się z poświęceniem czasu, poza tym nieraz następuje trudności komunikacyjnych, bo wymaga dochodzenia do wspólnych decyzji w gronie osób wyznających różne wartości. Zebranie opinii od różnych rodziców, grupowe podejmowanie decyzji, uzgadnianie ważnych kwestii i negocjowanie ich z dyrekcją czy gronem pedagogicznym, wymaga posiadania kompetencji komunikacyjnych.

Na Islandii jedną z funkcji Rady Rodziców jest organizowanie spotkań edukacyjnych dla rodziców.

Są one okazją do nabycia nowych umiejętności wychowawczych czy zwiększenia wiedzy z zakresu psychologii.

Co pomaga w dobrej komunikacji między nauczycielami, rodzicami i dyrekcją?

- skupienie się na przekonaniu, że wszystkie strony mają wspólny interes, którym jest dobro uczniów i szkoły
- jasne komunikowanie potrzeb wszystkich grup oraz ograniczeń związanych z realizacją niektórych postulatów
- komunikowanie się nie tylko w sytuacjach trudnych, przekazywanie także pozytywnych komunikatów i docenianie roli rodziców, nauczycieli i dyrekcji
- podsumowywanie ustaleń w formie pisemnej
- wzajemna życzliwość i zaufanie

[dobra praktyka 2] Otwieranie szkoły na społeczność rodziców

Warto od czasu do czasu otworzyć drzwi szkoły, zapraszając do niej całą społeczność rodziców. Okazją do tego może być zorganizowanie wspólnego święta, które pozwoli porozmawiać rodzicom i nauczycielom w mniej formalnej atmosferze. Niektóre szkoły organizują dni otwarte, podczas których można się spotkać z nauczycielami lub obejrzeć prace dzieci – spełniają one jednak funkcję informacyjną, ale nie integracyjną. Wydarzenia, które mają na celu spotkanie całej społeczności, mogą być organizowane przez Radę Rodziców.

III JAK SOBIE RADZIĆ W TRUDNYCH SYTUACJACH KOMUNIKACYJNYCH?

REKOMENDACJA 1: PROCEDURY SZKOLNE W TRUDNYCH SYTUACJACH

Szkoły powinny posiadać procedury na wypadek trudnych sytuacji wychowawczych. Warto dokonać ich przeglądu i zastanowić się, na ile wspierają one dyrekcję, nauczycieli i rodziców, a na ile funkcjonują jedynie „na papierze”. Procedury są ważne, bo dają nam jasność i bezpieczeństwo działania w momentach, kiedy pojawiają się trudne emocje i wzrasta ryzyko konfliktu. Nakierowują wtedy osoby zaangażowane na sprawdzone i wcześniej przemyślane sposoby działania. Warto traktować szkolne procedury jako wsparcie, sprawdzać, czy realnie pomagają rozwiązywać problemy i w razie potrzeby je zmieniać.

Ważne, żeby szkolne procedury były znane wszystkim. Dobrze jest zamieścić w widocznym miejscu lub przesłać w przystępnej formie graficznej albo zapoznać z nimi rodziców na zabraniu, czyniąc je częścią kontraktu ze szkołą.

[dobra praktyka] przykład prostej procedury dotyczącej działania w sprawach wychowawczych

1. Kiedy pojawia się trudna sytuacja szkolna, rodzic rozmawia bezpośrednio z konkretnym nauczycielem, którego sprawa dotyczy.

2. Kiedy problem jest większy lub nie mamy możliwości spotkania z nauczycielem, zwracamy się o pomoc do wychowawcy.
3. Kiedy rozmowa z nauczycielem i wychowawcą nie przynosi rozwiązania, problem rozwiązujemy wspólnie z dyrekcją.
4. Mówmy sobie o problemach bezpośrednio, bez wysyłania maili do szerokiego grona odbiorców lub poruszania tematów na komunikatorach.
5. Apelujemy o dobrą wolę i zaufanie do wszystkich stron zaangażowanych w sytuację.

REKOMENDACJA 2: WYPRACOWANIE SPOSOBÓW ROZWIĄZYWANIA KONFLIKTÓW

Konflikty są normalne w funkcjonowaniu zarówno społeczności, jak i indywidualnych relacji. To, w jaki sposób są rozwiązywane, może tę społeczność wzmocnić lub poluzować jej więzi, wprowadzając wzajemną niechęć. Warto, by szkoła w porozumieniu z Radą Rodziców opracowała własne sposoby rozwiązywania konfliktów.

Jednym z konstruktywnych sposobów rozwiązywania konfliktów w grupach są **kręgi naprawcze** – metoda zaproponowana przez Dominica Bartera. Polega ona na przeprowadzeniu ustrukturyzowanej rozmowy na konfliktowy temat. Do rozmowy tej zapraszane są wszystkie osoby, które miały związek z sytuacją. Podczas rozmowy każda osoba dostaje możliwość wypowiedzenia się i wysłuchania innych, a następnie wspólnie poszukuje się rozwiązań, pomagających rozwiązać sytuację. [Tu](#) można dowiedzieć się więcej o tej metodzie.

[dobra praktyka] Mediacje

W sytuacjach konfliktowych pomaga wsparcie osoby niezaangażowanej bezpośrednio w spór. Mediator to osoba, która pozwala zaangażowanym stronom usłyszeć ważne dla nich sprawy i znaleźć rozwiązanie, które zabezpieczy interesy wszystkich biorących udział w konflikcie. Rozwiązaniem wspierającym konstruktywne rozwiązywanie konfliktów może być albo wyznaczenie osoby będącej mediatorem szkolnym (może to być psycholog, pedagog lub dowolna nauczycielka) albo zapraszanie osoby z zewnątrz, która wesprze strony w rozwiązaniu sporu.

IV WSPIERANIE KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH UCZNIÓW I UCZENNIC

REKOMENDACJA 1: PIERWSZYM KROKIEM UCZENIA DZIECI KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH JEST OPANOWANIE ICH PRZEZ DOROSŁYCH

Dzieci uczą się komunikacji od dorosłych. Codzienne praktyki komunikacyjne dorosłych tworzących szkolną społeczność mają kluczowy wpływ na rozwój

kompetencji komunikacyjnych u dzieci i młodzieży. Dawanie wspierającej informacji zwrotnej, wsparcie w rozwiązywaniu konfliktów, umiejętność prowadzenia rozmowy w trudnych sytuacjach wychowawczych sprawiają, że uczniowie czują się bezpiecznie i sami – poprzez obserwowanie dorosłych – uczą się konstruktywnej komunikacji.

Umiejętności nauczycieli i nauczycielek, szczególnie tych, którzy są wychowawcami, są kluczowe zwłaszcza, kiedy młodzi ludzie przeżywają trudności i potrzebują wsparcia, dlatego warto je sukcesywnie rozwijać.

Pozytywna dyscyplina

Pozytywna dyscyplina to metoda wychowawcza, która zakłada, że budowanie relacji między dorosłymi i dziećmi powinno polegać na wzajemnym szacunku. Praktykowana jest przez niektóre islandzkie szkoły, ale zyskuje na popularności także w Polsce. Jane Nelsen, autorka tej koncepcji, uznaje, że dla każdego dziecka ważna jest potrzeba przynależności do grupy.

Szacunek w relacji dzieci i dorosłych według Nelsen powinien być wzajemny – ważna jest akceptacja potrzeb dziecka, ale także potrzeb dorosłego, który w relacji z dzieckiem powinien jasno się komunikować, pokazując swoje granice.

Według założeń Pozytywnej Dyscypliny, kary nie przynoszą efektów wychowawczych. Stawia ona raczej na przyglądanie się sytuacjom wychowawczym z założeniem, że trudne zachowania dzieci nie wynikają z złych intencji, ale są wynikiem procesów rozwojowych lub manifestacją ważnych potrzeb.

Pozytywna dyscyplina kładzie duży nacisk na rozwój umiejętności społecznych. Dzięki budowaniu relacji z dzieckiem i podkreśleniu poczucia przynależności do grupy, kształtowane są w dziecku umiejętności współpracy, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów i troski o innych ludzi.

Na podstawie: <https://dziecisawazne.pl/pozytywna-dyscyplina-czy-to-w-ogole-mozliwe/> i książki „Pozytywna Dyscyplina w klasie” – Jane Nelsen, Lynn Lott i Stephen Glenn, wyd. Pozytywna Rodzina

---

REKOMENDACJA 2: POTRZEBA PRZESTRZENI NA PEŁNĄ ZAUFANIA, NIEOCENIAJĄCĄ ROZMOWĘ MIĘDZY UCZNIAMI A WYCHOWAWCĄ

Podczas przeprowadzonej diagnozy uczniowie i uczennice wskazywali, że brakuje im czasu na swobodną rozmowę z osobami dorosłymi (wychowawcą, pedagogiem), na **bycie usłyszonym i zrozumianym**. Warto, żeby szkoły pomyślały, jak stworzyć czas na budowanie relacji poprzez luźniejszą rozmowę z wychowawcami, nauczycielami przedmiotowymi czy psychologami szkolnymi – nie tylko o problemach w nauce, ale o tym, czym żyją młodzi.

W [tej publikacji](#) Fundacji Szkoła z Klasą znajdziesz więcej informacji o wyzwaniach i pomysłach na budowanie relacji wychowawcy z młodymi ludźmi

[dobra praktyka 1] Wykorzystanie lekcji wychowawczej na rozmowy o ważnych sprawach

W rozmowach z uczniami o ważnych sprawach mogą wesprzeć nauczycieli różnego rodzaju poradniki wydawane przez organizacje pozarządowe, zajmujące się edukacją. Uczniowie wskazują jednak, że ważniejsza niż lekcje prowadzone według scenariusza, jest dla nich [możliwość otwartej i bezpiecznej rozmowy z dorosłym](#).

Nauczyciele zwracają uwagę, że w polskich szkołach brakuje przestrzeni na swobodną rozmowę. Trudno ją znaleźć między lekcjami przedmiotowymi. Niektórzy rozmawiają z dziećmi podczas przerw, inni wykorzystują do tego godzinę wychowawczą. Faktem jest, że młodzi ludzie bardzo potrzebują takich rozmów.

„To zajechanie i przeładowanie powodują, że trudniej jest nam powiedzieć, co chcemy robić w przyszłości. Nie mamy czasu na marzenia, na sprawdzenie tego, co nas ciekawi. Tylko wymaga się od nas, żebyśmy się zdecydowali w wieku 15 lat, do jakiej szkoły chcemy iść, a później mamy się tego trzymać. I nie ma ani chwili, żeby odpocząć i pomyśleć, czy ja chcę to robić” - Leo, uczestnik programu Fundacji Szkoła z Klasą „Jesteśmy młodzi. O co nam chodzi?”. Jego wypowiedź, podobnie jak wyniki diagnozy potrzeb w lubelskich szkołach, wskazuje na ogromną potrzebę swobodnej rozmowy i dzielenia się tym, co przeżywają, wyrwania się z presji ciągłego myślenia o przyszłości. Nierzadko młodzi ludzie zwracają się do wychowawców, żeby porozmawiać o trudnych sprawach, których doświadczają.

[dobra praktyka 2] Warto znaleźć czas na rozmowę o ważnych sprawach

O czym warto pamiętać, rozmawiając z młodym człowiekiem w trudnej sytuacji?

- przypomnij sobie, co tobie pomaga, kiedy jest Ci trudno – możesz to zapisać, żeby pamiętać o tym podczas rozmowy (większości ludzie nie pomagają „dobre rady” lub obwinianie ich za to, co zrobili, nawet jeśli popełnili błąd)
- młodzi ludzie, podobnie jak dorośli, nie chcą być osądzani za swoje działania, ważna dla nich jest nieoceniająca obecność zaufanej osoby dorosłej
- bądź autentyczny/a: jeżeli czegoś nie wiesz, powiedz o tym i nie obiecuj rzeczy, na które nie masz wpływu
- zachowaj poufność rozmowy; jeżeli zamierzasz przekazać informację trzeciej osobie, koniecznie poinformuj o tym ucznia lub uczennicę
- najważniejszą umiejętnością komunikacyjną w trudnej sytuacji jest słuchanie – do prowadzenia rozmowy wspierającej nie jest konieczna wiedza psychologiczna, warto, żebyś po prostu z uważnością słuchał/a tego, z czym przychodzi uczeń lub uczennica.

Wielu nauczycieli nie wie, jak zacząć rozmowę z uczniem lub uczennicą w kryzysie psychicznym oraz jak rozmawiać z młodymi ludźmi o depresji. [Tu](#) możesz posłuchać porad psycholożki dr Magdaleny Śniegulskiej oraz Ewy Nowak, autorki książki „Orkan. Depresja”.

[dobra praktyka 3] Ustalenie dostępności wychowawcy/pedagoga na bardziej „luźne” bycie z uczniami

W islandzkich szkołach w młodszych klasach raz lub kilka razy w tygodniu nauczyciel rozpoczyna lekcję od swobodnej rozmowy. Dzieci mogą się wtedy podzielić tym, co przeżywają lub zgłosić ważne dla nich tematy, o których chciałyby porozmawiać. W polskich szkołach zazwyczaj nie ma takiej możliwości. Warto jednak pomyśleć o [zaaranżowaniu momentów, w których odbywa się podobna rozmowa z wychowawcą](#). Może temu służyć godzina wychowawcza albo przerwy (o ile pozwala na to sytuacja) czy wspólne wyjście ze szkoły, podczas którego dzieci mogą swobodnie porozmawiać z nauczycielem.

REKOMENDACJA 2: WARSZTATY INTEGRACYJNE/KOMUNIKACYJNE DLA KLAS NA POCZĄTKU ROKU SZKOLNEGO

Integracja, okazje do wzajemnego poznania się i wykształcania życzliwych wzorców komunikacji to coś, na co nie warto szczeni czasu. Osoby pracujące z grupami doskonale wiedzą, że jeśli na początku jej członkowie i członkinie nie poczują się w niej dobrze, stwarza to pole do przyszłych nieporozumień, a w przypadku szkoły – oznacza także trudności wychowawcze czy konflikty rówieśnicze. [W trosce o dobrą komunikację duży nacisk powinien być kładziony na integrację klasy](#). Najlepiej, gdyby wyjazdy integracyjne mogły być organizowane na początku każdego roku szkolnego.

REKOMENDACJA 4: PARTYCYPACJA UCZNIÓW I UCZENNIC W PODEJMOWANIU NIEKTÓRYCH SZKOLNYCH DECYZJI

W [raporcie](#) towarzyszącym projektowi „Jesteśmy młodzi. O co nam chodzi?” młodzi ludzie wskazują, że ich potrzeby nie są brane pod uwagę w relacji z dorosłymi, także w szkołach. Tymczasem polskie szkoły mają możliwość uwzględniania pomysłów uczniowskich chociażby dzięki działaniu [samorządów szkolnych](#). Warto pomyśleć nad ewentualnym poszerzeniem ich autonomii i uwzględnieniem niektórych rekomendacji uczniowskich. Na co może mieć wpływ samorząd szkolny w waszej szkole? Czy jest możliwe, żeby dać uczniom i uczennicom więcej odpowiedzialności i rozszerzyć ich zakres wpływu na decyzje dotyczące szkoły (np. aranżacji przestrzeni, menu na stołówce, zasad dotyczących robienia sprawdzianów)?

Ważną rolę w stymulowaniu uczniowskiej demokracji ma opieku/ka samorządu uczniowskiego. O tym, jak mądrze wspierać uczniowską partycypację można się dowiedzieć na [kursie „Szkoła demokracji dla opiekunów”](#) organizowanym przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Korzyści z przekazania sprawczości uczniom i uczennicom są nie do przecenienia, bo:

- ludzie łatwiej przestrzegają zasad, na których tworzenie mieli wpływ
- dzięki uwzględnieniu perspektywy uczniów dorośli mogą zwrócić uwagę na problemy, o których wcześniej nie pomyśleli
- kreatywność młodych ludzi naprowadza na nowe rozwiązania
- uwzględnienie głosów wszystkich sprawia, że szkoła staje się miejscem, które dba o dobrostan zarówno dorosłych, jak i dzieci.

Na Islandii uczniowie i uczennice mają znaczący wpływ na podejmowane przez szkołę decyzje. Choć nie we wszystkich szkołach funkcjonuje samorząd uczniowski, uczeń ma zawsze prawo do wypowiedzenia swojego zdania lub pomysłu w rozmowie z nauczycielami czy pracownikami szkoły. Młodszy uczniowie mogą wyrażać swoje pomysły nie tylko przez słowo, ale też przez rysunki. Szkoły posiadają wypracowane sposoby uwzględniania pomysłów dzieci przy wprowadzanych zmianach (np. skrzynka na pomysły w bibliotece, zgłaszanie pomysłów na zmiany członkom samorządu uczniowskiego). W niektórych szkołach raz na jakiś czas organizuje się duże spotkanie dla wszystkich uczniów i uczennic. Podczas niego podejmowane są rozmowy na tematy żywe dla całej społeczności (np. używanie telefonów komórkowych, prawa ucznia).

REKOMENDACJA 5: ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTÓW RÓWIEŚNICZYCH

W rozwiązywaniu konfliktów rówieśniczych liczy się sprawczość dzieci. Dorośli, widząc sytuację konfliktową między dwójkiem dzieci, nie zawsze znają cały kontekst. Wymierzanie przez nich sprawiedliwości, stosowanie kar albo nakłanianie do przeproszenia, może być nieskuteczne, szczególnie jeżeli naszą intencją jest budowanie dobrych relacji na dłuższą metę. Istnieją sprawdzone metody rozwiązywania konfliktów, w których dorośli mogą wspierać dzieci.

[dobra praktyka] Mediacje rówieśnicze

Mediacje rówieśnicze oddają sprawczość uczniom i uczennicom, czyniąc ich odpowiedzialnymi za rozwiązywanie konfliktów i wypracowanie rozwiązań służących wszystkim. Najczęściej w ich wprowadzeniu potrzebne jest wsparcie z zewnątrz w postaci warsztatów, podczas którego mediatorzy rówieśniczy zostaną przeszkoleni.

Niezwykle ważne jest także zapoznanie nauczycieli i nauczycielek z tą metodą. Najlepiej byłoby wspólnie w gronie pedagogicznym podjąć decyzję dotyczącą wprowadzenia mediacji rówieśniczych. Warunkiem ich powodzenia jest wsparcie dorosłych, którzy nie mogą, nieproszeni, wkraczać w środek procesu, wyrażać swoją perspektywę czy wymierzać karę w postaci uwagi.

Sprawdzoną metodą rozwiązywania konfliktów dla młodszych dzieci są [mini-mediacje](#). To sposób rozwiązywania konfliktów zaprojektowany z myślą o najmłodszych dzieciach. Polega na towarzyszeniu dzieciom w konflikcie i pomaganiu im w wypracowaniu ich własnych rozwiązań. [Tu](#) możesz się dowiedzieć więcej o metodzie.

WNIOSKI Z WARSZTATÓW WDRAŻAJĄCYCH REKOMENDACJE

Podczas warsztatów nauczyciele i nauczycielki mieli możliwość przećwiczenia niektórych metod i narzędzi zawartych w rekomendacjach. Poznali zasady Porozumienia bez przemocy, dowiedzieli się, jak angażować uczniów i uczennice w codzienne życie szkoły i przećwiczyli tworzenie szkolnych zasad opartych na konsekwencjach, a nie karach i nagrodach.

Zwrócono też uwagę na bariery, które mogą przeszkadzać we zmianie kultury komunikacyjnej, jak brak czasu na indywidualne spotkania z rodzicami. Podkreślono także potrzebę zdobycia dodatkowych umiejętności komunikacyjnych przez kadre pedagogiczną.

Podczas warsztatów udało się przećwiczyć niektóre z narzędzi zawartych w rekomendacjach oraz omówić możliwość zastosowania ich w poszczególnych szkołach.

WNIOSKI Z KONFERENCJI

Konferencja pokazała, jak żywym tematem jest komunikacja w szkołach. Eksperti występujący w panelu dotyczącym komunikacji zwrócili uwagę na potrzebę zmiany sposobu oceniania zachowania uczniów i uczennic. Zgodzili się co do tego, że oceny są ważną formą komunikacji, a sposób oceniania opisany w szkolnych regulaminach może sprzyjać budowaniu relacji, ale także je niszczyć, budując w uczniach strach przed popełnianiem błędów czy kładąc nacisk na nadmierną rywalizację.

Podkreślono, że komunikacja powinna służyć budowaniu bezpiecznych i opartych na zaufaniu relacji, wspieraniu uczniów i zauważaniu ich osobistych talentów. Szczególnie wybrzmiała potrzeba poprawy relacji pomiędzy nauczycielami i rodzicami. Zaufaniu sprzyjają rozmowy odbywane nie tylko w sytuacjach trudnych, ale służące także wzajemnemu docenianiu, zauważaniu dobrych stron oraz wspólnemu namysłowi nad tym, jak rodzice i nauczyciele mogą wspólnie wspierać ucznia na jego drodze edukacyjnej i rozwojowej. Eksperti uczestniczący w panelu dotyczącym komunikacji dzielili się swoimi doświadczeniami związanymi z budowaniem dobrej relacji w szkołach. Zwrócono m.in. uwagę na aspekty związane z budowaniem w szkołach kultury opartej na konstruktywnej informacji zwrotnej oraz podkreślono wagę integracji.

Wybrzmiała także potrzeba wsparcia nauczycieli i nauczycielek w ich codziennych działaniach. Wsparcie to może być realizowane poprzez życzliwe kontakty w obrębie rady pedagogicznej i komunikację z dyrekcją, ale także dzięki tworzeniu oddolnych grup, w których panuje klimat zrozumienia i nastawienie na wspólne rozwiązywanie problemów (np. grupy superwizji koleżeńskiej, nauczycielskie grupy wsparcia).

Konferencja była także okazją do wymiany dobrych praktyk. Jedną z wartych wykorzystania inspiracji jest proces tworzenia statutów szkolnych, które jako ważne dokumenty organizujące funkcjonowanie placówki, mogą w znacznym stopniu wpływać na komunikację. Dobre inspiracje dotyczące tworzenia statutów można znaleźć na stronie [Statut nieumarły](#).